

خلاصه درس ۱۲ تاریخ (۱) «جامعه و خانواده»

با این خلاصه، نکات درس ۱۲ تاریخ (۱) را مرور نمایید.

مردم و جامعه ← از ارکان اساسی هر تمدن یا کشوری

قشرها و طبقات اجتماعی

اقوام آریایی با وجود استقرار در مناطق مختلف پیوندهای قبیله‌ای خود را حفظ کردند.

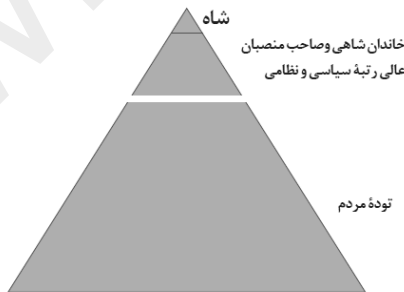
هر قبیله شامل تعدادی طایفه بود و هر طایفه به چند خانواده‌ی بزرگ تقسیم می‌شد.

اقشار جامعه‌ی آریایی

۱- روحانیون

۲- جنگجویان

۳- کشاورزان و شبانان

هرم اجتماعی دوران هخامنشی

دوره‌ی ماد و هخامنشی

با فتح سرزمین‌های مختلف و در دست گرفتن حکومت، افراد و خاندان‌های عهده‌دار حکومت ثروت بیشتر و برخی منزلت بالاتری پیدا کردند؛ نتیجه‌ی آن ایجاد نابرابری اقتصادی و اجتماعی و شکل‌گیری طبقات اجتماعی بود.

دوره‌ی فرمانروایی مادها سرآغاز ایجاد نابرابری و شکل‌گیری طبقات اجتماعی بود.

دوره‌ی فرمانروایی هخامنشیان دوره‌ی افزایش نابرابری اجتماعی و اقتصادی میان گروه حاکم و مردم عادی بود و اعضای خاندان‌های بزرگ (رأس آنها: خاندان شاهی) از طرف پادشاه به سمت حکومت شهربی‌ها، فرماندهی ارتش و سایر مناصب حکومتی منصوب گردیدند.

به دلیل اهمیت فتوحات نظامی قشر جنگجویان نسبت به دو قشر دیگر، دیگر در جایگاه بالاتری قرار داشتند.

دوره‌ی اشکانیان

در این دوره طبقات اجتماعی شامل دو گروه می‌شوند:

۱- حاکم: اعضای خاندان‌های شاهی / دیگر خاندان‌های قدرتمند قدیمی که مهم‌ترین منصب‌های سیاسی و نظامی را در اختیار داشتند.

۲- توده‌ی مردم عادی

شامل کشاورزان، شبانان، صاحبان حرف و صنایع و بازرگانان بودند.

جنگ‌های پیاپی اشکانیان با دشمنان خارجی موجب به‌وجود آمدن بسیاری از اسیران جنگی شده بود، این اسیران در فعالیت‌های کشاورزی، ساختمان‌سازی، معادن شاهی و خدمات خانگی کار می‌کردند.

هرم اجتماعی ایران در زمان اشکانیان

دوره‌ی ساسانیان

دو عامل اساسی در نظام طبقاتی عصر ساسانی:

۱- تأسیس حکومت مرکزی قدرتمند

۲- رسمیت یافتن دین زرتشتی و افزایش نفوذ موبدان

تأسیس حکومت مرکزی قدرتمند باعث توسعه‌ی تشکیلات اداری و دیوانی شد و در نتیجه قشر جدیدی به نام دبیران به وجود آمد.

نظام طبقاتی عصر ساسانی بر اصالت نسب و خون استوار بود، اشراف و بزرگان نسب و خون خود را برتر از نسب و خون مردم عادی می‌دانستند و در نتیجه برخورداری از امتیازات ویژه را حق خود می‌شمردند.

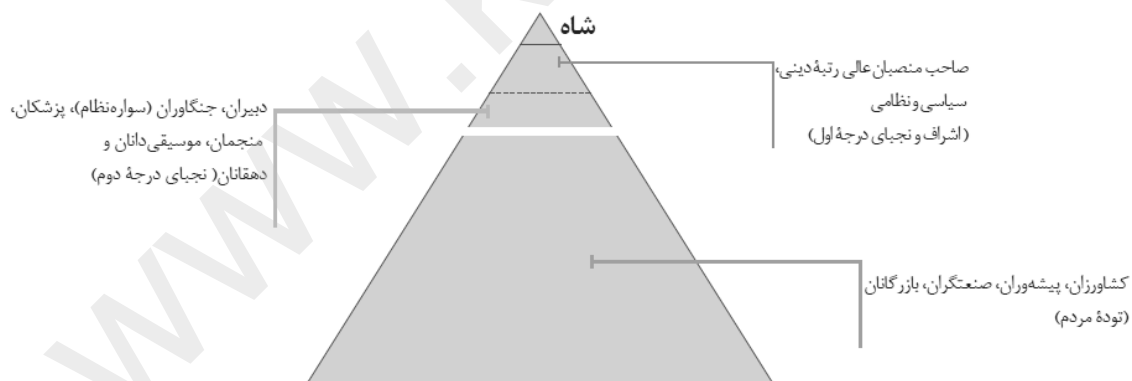
در نظام طبقاتی ساسانی رفتن از طبقه‌ای به طبقه‌ی دیگر، ممنوع یا بسیار دشوار بود و طبقه‌ی حاکم صاحب مشاغل و مناصب عالی رتبه بود و اشراف زادگان به امور جنگی، دیوانی، ورزش‌های رزمی، شکار و بزم می‌پرداختند.

در این حکومت عامه‌ی مردم در فعالیت‌های تولیدی و خدماتی مشغول به کار بودند و بار سنگین مالیات‌ها را بر دوش می‌کشیدند.

موبدان زرتشتی، مدافع نابرابری و امتیازات طبقات حاکم بودند و رفتن از طبقه‌ای به طبقه‌ی دیگر را باعث فاسدشدن جامعه می‌دانستند.

در زمان پادشاهی قباد جنبشی به رهبری مزدک، علیه این نابرابری‌ها و تبعیض‌های اجتماعی و اقتصادی پدید آمد.

در زمان خسرو انوشیروان، پسر و جانشین قباد، طی اقداماتی از قدرت اشراف و نجبای درجه اول کاسته شد و بر نفوذ اشراف و نجبای درجه دوم افزوده شد.

هرم اجتماعی ایران در عصر ساسانی

خانواده

خانواده، هسته اصلی جامعه آریایی نخستین به شمار می رفت و در آغاز، بسیار گسترده بود.

در خانواده کهن ایرانی، اعضای خانواده تحت نظارت پدر پیمان ازدواج می بستند.

اقتصاد خانواده معیشتی بود و دسترنج تمام افراد برای رفع نیازمندی های مشترک مصرف می شد.

دارایی های خانواده در اختیار پدر بود و قابل تقسیم یا انتقال نبود و پس از مرگ او، در اختیار پسر ارشد قرار می گرفت.

از زمان هخامنشی تحت تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی، کوچک تر و محدودتر شد.

نتیجه ی توسعه ی تشکیلات حکومتی و گسترش قشرهای اجتماعی، کاهش قدرت پدر در خانواده و بر عهده گرفتن بخشی از اختیارات پدر مانند قضاوت و اجرای مراسم و تشریفات دینی توسط روحانیون و تشکیلات قضایی بود.

زنان

در دوران باستان جایگاه زنان باستان تحت تأثیر آموزه های دین زرتشتی و فرهنگ عمومی بود و زنان به عنوان مادر و کدبانوی خانه عزت و احترام والایی داشتند.

در قسمت هایی از کتاب اوستا، تفاوت چندانی میان مرد و زن وجود ندارد و شعار اصلی زرتشت یعنی گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک به یکسان برای زنان و مردان توصیه شده است.

لوح های گلی کشف شده از تخت جمشید بیانگر آن است که در زمان هخامنشیان، زن و مرد در کنار هم و با حقوقی برابر کار می کردند.

در عصر ساسانی و همچنین قرون نخستین اسلامی مطالب و گزارش های موجود دلالت بر حقوق اجتماعی و اقتصادی زنان در آن دوران می نماید، از جمله :

۱ زن حق مالکیت و فعالیت اقتصادی داشت و می توانست کسب درآمد کرده و در اموال همسر خود باشد.

۲ - می توانست در دادگاه به سود خود اقامه ی دعوا کند.

نکته: شواهد موجود نشان می‌دهد دو تن از زنان خاندان شاهی (همسر یزدگرد دوم و دو دختر خسرو پرویز به نام-

های پوران و آزرمی دخت) بر تخت سلطنت نشستند.

جشن و سوگواری

در ایران باستان جشن‌ها پیوند تنگاتنگی با باورهای دینی و زندگی سیاسی و اجتماعی و اقتصادی مردم به ویژه فعالیت های کشاورزی داشت.

ویژگی برجسته‌ی جشن‌های باستانی، عبادت و شکرگزاری به درگاه خداوند بزرگ بود.

گاهنبارها، نوروز، مهرگان و سده از مشهورترین جشن‌های ایران باستان بود.

گاهنبارها: شش جشن بود که به شکرانه‌ی آفریده‌شدن عناصر اصلی خلقت در شش وقت معین از ماه‌های سال برگزار می‌شد.

نوروز: از کهن‌ترین جشن‌های ایرانی که به جمشید، نخستین پادشاه افسانه‌ای ایران منسوب است.

ایرانیان باستان، علاوه بر گرامیداشت جشن‌ها، مراسم سوگواری برای مردگان را نیز با آداب و تشریفات ویژه‌ای

برگزار می‌کردند.

